

УДК 351-354(075.8)

*Г.Г. Старостенко,
д. е. н., професор кафедри економічної теорії,
Національний університет ДПС України*

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ ТОРГІВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄС

В статті проаналізовано динаміку торгівельних відносин, та визначено місце України в торгівельних відносинах з ЄС, досліджено питання торгівельного співробітництва, обґрунтовано перспективи подальшої економічної співпраці.

Ключові слова: *торгівельні відносини, економіко-правовий аспект, європейська інтеграція, економічна співпраця.*

Питання підвищення ефективності діяльності України на ринку Європейського Союзу мають значення, що виходить далеко за межі суто комерційної утилітарності. Вони є важливим компонентом загальної стратегії інтеграції країни до Європейського Союзу і водночас - індикатором, який дозволяє оцінювати результативність, з одного боку, внутрішніх економічних реформ в Україні, а з іншого - її євроінтеграційного курсу.

Питання, що виникають на шляху європейської інтеграції України, є комплексними та зумовлюються як внутрішніми чинниками (низькою конкурентоспроможністю значного числа вітчизняних виробників, обмеженістю фінансових ресурсів, нерозвинутістю форм і методів діяльності на висококонкурентних ринках), так і зовнішніми - наприклад, дискримінаційними обмеженнями, що застосовуються до українських експортерів з боку ЄС. Важливою особливістю прояву зазначених проблем є те, що вони постають у контексті майбутнього розширення Європейського Союзу, яке зумовить істотні зміни в його розвитку, створить як нові можливості, так і нові ризики. Таким чином, вивчення особливостей торгових відносин одного з найбільш сусідів нашої країни – Європейського Союзу важко перебільшити, що й обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

В роботах таких авторів, як І. Бураковський, Г. Немиря, О. Павлюк, В. Маштабей, в статтях яких детально проаналізована нормативно-правова база стосунків Україна - ЄС, визначено чим ЄС привабливий для України і чим Україна приваблива для ЄС як економічний партнер, намічено основні заходи щодо подальшої інтеграції України в ЄС.

Також необхідно відмітити таких авторів, як І. Бураковський, Г. Немиря, О. Павлюк, В. Маштабей, в статтях яких детально проаналізована нормативно-правова база стосунків Україна - ЄС, визначено чим ЄС привабливий для України і чим Україна приваблива для ЄС як економічний партнер, намічено основні заходи щодо подальшої інтеграції України в ЄС.

Мета статті – дослідити соціально-правові аспекти міжнародних економічних відносин, що виникають в процесі взаємодії країн ЄС з Україною та іншими країнами.

Розвиток інтеграційних процесів – універсальна закономірність сучасної епохи, що проявляється як у середовищі національних економік, так і в сфері міждержавних відносин, та логічно спричиняється до глобалізації економічного середовища. Процес інтеграції як економічне явище, сутність якого полягає у взаємному пристосуванні й об'єднанні національних господарств декількох держав з однотипним соціально-економічним устроєм, є об'єктивним наслідком посилення взаємозалежності процесів економічного життя. Проте на відміну від інтернаціоналізації як об'єктивного процесу посилення взаємозв'язку та взаємозалежності національного і світового господарства інтеграційні процеси локалізуються в певних регіонах світу.

Слово "інтеграція" в буквальному перекладі з латини означає об'єднання в ціле якихось частин. Розуміння вихідного значення поняття "інтеграція" є принциповим, оскільки вже в ньому закладено основу змісту цього явища, а саме діалектичних і суперечливих взаємин складових і цілого.

Країни - члени ЄС та Європейський Союз у цілому у сфері міжнародної торгівлі постійно дотримувалася політики, що ґрунтувалася на двох основних засадах. По-перше, лібералізація торговельних відносин, усунення бар'єрів та обмежень у світовій торгівлі сприяє ефективнішому

розміщенню ресурсів, зростанню добробуту населення в окремих країнах та світовій спільноті загалом. Зняття обмежень, притаманних національному ринку, посилює конкуренцію за споживача, збільшує мобільність факторів виробництва, а отже, веде до підвищення ефективності економіки. По-друге, ЄС захищав і захищає певні сфери та галузі національних економік країн-членів від конкуренції з боку виробників третіх країн, поступово адаптуючи національних виробників до глобальної конкуренції.

Політика Європейського Союзу у сфері міжнародної торгівлі має три основні взаємопов'язані рівні реалізації:

- єдиний внутрішній ринок ЄС;
- єдина зовнішньоторговельна політика ЄС;
- єдина міжнародна торговельна політика ЄС.

Політика єдиного внутрішнього ринку ЄС формувалася поступово. У 50-ті роки в межах ОЕСР почався процес усунення кількісних обмежень у взаємній торгівлі європейських країн. Римські угоди 1957р. поставили за мету поступову ліквідацію імпорتنних обмежень у взаємній торгівлі, створення митного союзу та спільного ринку.

Принципи вільного руху товарів між країнами ЄЕС були зафіксовані у ст. 23-31 Римських угод. Перш за все заборонялися митні збори на імпорт та експорт між державами-членами, а також інші еквівалентні їм платежі. Це положення стосувалося продукції, виробленої в державах-членах, а також імпортованої із третіх країн, що перебуває у вільному обігу на території держав-членів. Окрім цього, заборонялися кількісні імпортні та експортні обмеження в торгівлі між державами-членами. Заборони чи обмеження накладалися відповідно до принципів суспільної моралі, громадського порядку й державної безпеки; захисту здоров'я та життя людей, тварин і рослин; захисту національних багатств, які мають художню, історичну та археологічну цінність, а також промислової і комерційної власності.

Державні монополії комерційного характеру не були заборонені, але країни домовилися їх змінювати, аби позбутися будь-якої дискримінації стосовно існуючих умов постачання та реалізації продукції між державами-членами [7].

На початку 1961р. кількісні обмеження у взаємній торгівлі були скасовані. З 1 липня 1968р. також було ліквідовано всі митні тарифи у взаємній торгівлі. Три країни, які приєдналися до ЄЕС у 1973р., скасували митні тарифи з 1977р. Для Греції був встановлений перехідний період до 1985р., для Іспанії та Португалії - до 1993р., для окремих продовольчих товарів був встановлений 10-річний перехідний період.

У 1985р. Європейська Комісія підготувала Білу книгу "Завершення підготування внутрішнього ринку", яка містила перелік із близько 300 заходів щодо уніфікації європейського ринку. Вона передбачала скасування митних формальностей на кордонах між країнами-членами; лібералізацію державних закупівель; створення спільних технічних стандартів для продукції та її поширення. Важливим для єдиного внутрішнього ринку став принцип взаємного визнання, яким визначається, що товари, які були вироблені на законних підставах і продавалися в одній державі - члені ЄС, відповідають мінімальним вимогам країни-імпортера (справа Cassis, 1978р.). Від 1 січня 1993р. в Європейському Союзі був повністю відмінений митний контроль у взаємній торгівлі. Відтак товар, що імпортується, дістав можливість вільно рухатися територіями країн-членів, якщо він оформлений на будь-якій митниці країни ЄС. Таким чином, було закладено основи єдиного внутрішнього ринку Євросоюзу.

Створення основ єдиного внутрішнього ринку ЄС має велике значення для розвитку комунітарної конкурентної політики, оскільки було, по-перше, ліквідовано останні перешкоди на шляху вільного руху товарів між країнами ЄС; по-друге, практично уніфіковано технічні вимоги для продукції; по-третє, сформовано загальні спільні засади урядових закупівель. Зазначені кроки сприяли вирівнюванню умов конкуренції між країнами, створенню гомогенних, однорідних принципів економічного змагання європейських виробників на єдиному внутрішньому ринку [7, 16].

По-перше, рівень єдиного митного тарифу ЄС постійно знижується на підставі домовленостей у межах раундів переговорів ГАТТ/СОТ (табл. 1.1). Окремі товари (масляничне насіння, корм для худоби, мінеральні продукти - окрім палива, дерево, гума) обкладаються імпортними зборами замість мита.

По-друге, ЄС зберігає митний та нетарифний захист деяких видів чутливої сільськогосподарської продукції у межах Єдиної сільськогосподарської політики Союзу. Наприклад, імпортне мито на цукор становить 80%, на тютюнові вироби - 180%. Можна припустити, що без подвійного захисту значна частина сільськогосподарських виробників у ЄС виявилася б

неконкурентоздатною. Кількісні обмеження також застосовуються для захисту інших чутливих галузей та товарів: продукції чорної металургії, текстилю, хімікатів, взуття, скляних виробів.

Таблиця 1

Середньозважений рівень імпортного тарифу на промислові товари, %

Країна	2003 р.	2009 р.
США	5,4	3,5
ЄС	5,7	3,6
Японія	3,8	1,5
Південна Корея	18,0	8,3
Індія	72,0	32,4
Австралія	20,0	13,2

По-третє, ЄС широко використовує різні схеми преференцій, що надаються окремим країнам та групам країн. Наприклад, існують: загальна схема преференцій для країн, що розвиваються; розширені пільги для країн АКТ у межах Ломейських та Котонських угод, а також країн - сусідів ЄС у Північній Африці та Близькому Сході (Алжир, Марокко, Туніс, Єгипет, Йорданія, Ліван, Сирія); Угоди про вільну торгівлю промисловою продукцією з Ізраїлем.

До того ж ЄС надає значні преференції країнам Андського пакту та Центральної Америки з метою боротьби з розповсюдженням наркоматеріалів. ЄС пропонує створити до 2010р. Європейсько-Середземноморську зону вільної торгівлі і вже має дев'ять угод про зону вільної торгівлі з країнами регіону. Угоди про вільну торгівлю також діють із Південною Африкою та Мексикою. Ведуться переговори з країнами Латинської Америки (Меркосур та Чилі), країнами - членами Ради співробітництва країн Перської затоки (Саудівська Аравія, Бахрейн, Кувейт, ОАЕ, Оман) [5].

Систему преференційних торговельних угод ЄС з іншими країнами можна уявити як піраміду, в основі якої знаходяться країни, торгівля з якими здійснюється за загальним принципом найбільшого сприяння (most favoured nation - MFN), а на вершині - країни з найбільшими преференціями. Кожна сходинка такої піраміди означає рівень відкриття внутрішнього ринку ЄС для третіх країн шляхом визначення сфери товарного покриття, глибини зменшення тарифу, обсягу тарифних квот, адміністративних правил та процедур доступу на ринки Союзу.

Найбільші преференції мають країни, що розвиваються. Перш за все, на них поширюється Загальна система преференцій. З 1964р. для окремих країн Африки, Карибського басейну та Тихоокеанського регіону (АКТ) ЄС надає спеціальні торговельні преференції (Яунде-I на 1964-1970 рр. для 18 країн, Яунде-II на 1971-1975 рр., Ломе-I на 1975-1980 рр., Ломе-II на 1980-1985 рр., Ломе-III на 1985-1989 рр. для 66 країн, Ломе-IV на 1990-2000 рр. для 69 країн, Котону на 2000-2005 рр. для 77 країн). З 2008р. ці угоди замінені на Угоди економічного партнерства [5].

Для найменш розвинених країн з 2001р. ЄС запропонував нову ініціативу "Все, крім зброї" (Everything But Arms - ЕВА), яка передбачає вільний доступ на ринки Союзу всіх товарів без мита та квот, окрім свіжих бананів, рису і цукру, ринки яких відкриваються поступово.

По-четверте, Європейський Союз активно використовує нетарифні заходи регулювання зовнішньої торгівлі, перш за все паратарифні інструменти; податки на додану вартість; акцизи; сільськогосподарський збір; компенсаційний збір; антидемпінгові заходи; компенсаційне мито; кількісні обмеження (квоти); імпортні заборони; добровільне обмеження експорту; ліцензування; технічні вимоги. У своїй політиці експортного регулювання Європейський Союз дотримується принципу вільного здійснення експорту у треті країни. Контроль та обмеження експортних поставок стосується лише незначного переліку товарів. Водночас, ЄС достатньо широко використовує добровільне обмеження експорту в інші країни продукції текстильної, швейної, взуттєвої галузей промисловості, чорної металургії, верстатів, автомобілів, побутової електроніки, посуду тощо. Приміром, поставки сталі з ЄС обмежені за угодою 7%-ми відповідного ринку в США [5].

Період 2009-2010 рр. виявився доволі складним періодом в економічному житті ЄС. Так, 2009 рік ознаменував новий етап в історії Європейського Союзу. Набуття чинності Лісабонського договору, зміна складу Єврокомісії, запровадження нових посад у ЄК, посилення ролі Європарламенту внесли суттєві зміни у розробку, ухвалення та імплементацію рішень щодо питань внутрішнього економічного розвитку. 2009 р. також відзначився позитивними процесами в економіці ЄС у вигляді поступового виходу з кризи, сповільнення падіння економічних показників та загальним покращенням фінансово-економічного клімату. 2010 р. відзначився процесами,

Платіжний баланс ЄС-27 (млрд. євро)

	1 кв. 2009р.	2кв. 2009 р.	3кв. 2009р.	4кв. 2009р.	2009р.	2010р.
Сальдо поточного рахунку	-50,6	-44,7	-23,1	-13,4	32,95	-34,8
Сальдо торгівлі послугами	13,3	16,4	16,6	17,8	16,1	10,8
Сальдо поточного рахунку, %ВВП	-1,8%	-1,5%	-0,8%	-0,4%	0,7	-1,2%

Сальдо торгівлі послугами залишається додатнім, але порівняно з показниками 2008 р. знизилася до 10,8 млрд. євро. Прямі іноземні інвестиції ЄС-27 у 2010 р. склали 88,9 млрд. євро порівняно з 105,2 млрд. євро у 2009 р. У свою чергу інвестори зробили капіталовкладень в ЄС-27 на суму 26,8 млрд. євро порівняно з 35,9 млрд. євро в аналогічний період 2009 р. Портфельні інвестиції показали чистий притік 93,6 млрд. євро порівняно з 220,4 млрд. євро у 2009 р. [9].

Від'ємне сальдо торгівлі дещо знизилася у 2010 р. порівняно з 2009р. – з - 47,8 млрд. євро до - 35,9 млрд. євро. При цьому експорт зростає швидшими темпами, ніж імпорт (15% проти 9%). Рівень безробіття в єврозоні залишався незмінним у 2010 р. порівняно з минулим (10%). У 2009 р. він був дещо нижчим (9,4%). Рівень безробіття у ЄС-27 також перебуває в статичному стані (9,6% 2010 р., або більш, ніж 23 млн. чоловік). У 2009 р. він складав 8,9%.

Таким чином, зовнішньоторговельна політика Європейського Союзу спрямована на лібералізацію експорту й імпорту (передусім промислової продукції), поступове зменшення тарифу та усунення нетарифних заходів, що стримують міжнародний обмін. Одночасно зовнішньоторговельна політика ЄС зберігає достатньо високий рівень захисту окремих "чутливих" секторів і сфер внутрішнього ринку ЄС через митні та нетарифні обмеження, які доповнюються спеціальною галузевою комунітарною конкурентною політикою. Відкриття "чутливих" ринків відбувається поступово, і насамперед для країн із найменш розвиненою економікою. Ступінчасте відкриття внутрішнього ринку ЄС для окремих галузей та продукції певних груп країн, синхронізоване із змінами в комунітарній конкурентній політиці, дає можливість виробникам із країн ЄС поступово адаптуватися до умов та тиску конкуренції з боку третіх країн.

Отже, політика єдиного внутрішнього ринку, зовнішньоторговельна політика й міжнародна торгова політика Європейського Союзу органічно пов'язані між собою. Вони мають різні механізми реалізації, але єдину мету - забезпечити підтримку та подальший розвиток конкурентних переваг виробників ЄС.

В Україні, незважаючи на офіційно проголошений європейський вектор свого розвитку, змушена буде тривалий час існувати поза європейськими інтеграційними утвореннями. Це вимагатиме формування власної прагматичної зовнішньої та економічної політики, яка була б насамперед спрямована на подолання внутрішніх соціально-економічних проблем із максимальним використанням потенційних переваг, які надає економічна співпраця як за західним, так і за східним вектором зовнішньоекономічних стосунків.

Незважаючи на те, що взаємини України з Європейським Союзом переживають застій, можна виділити декілька напрямків, які є для них актуальними. Отже, зважаючи на відсутність чітких євроінтеграційних перспектив, у відносинах з Євросоюзом Україні сьогодні доцільно сконцентруватися на наступному:

Потрібно повною мірою використати ті можливості, які надає Україні вступ держав Центральної та Східної Європи до Євросоюзу. Перш за все, слід наполягати на прискоренні реформування режиму відносин між Україною та новими членами ЄС практично в усіх сферах наших взаємин, зокрема, спільної боротьби з новими загрозами безпеці на Європейському континенті та подоланні у найближчій перспективі негативних для України наслідків приєднання країн ЦСЄ до шенгенських правил. Перші кроки у цьому напрямку вже було зроблено, коли Україна погодилась на

поширення Угоди про партнерство і співробітництво (УПС) на нових членів і згодом набула членства в СОТ.

Україні важливо посилювати ті напрями співробітництва, які склалися на ґрунті реальних економічних процесів, тобто стимулювати співробітництво з країнами Центральної Європи. Необхідно також вести наполегливий діалог про уведення Євросоюзом для України преференції в рамках Генеральної системи преференцій ЄС, що знизить імпорتنі тарифи на важливі для України товари, у тому числі метал, зерно, добрива, насіння та ін., і таким чином, дозволить скористатися перевагами безпосереднього наближення до кордонів Євросоюзу.

Необхідно послідовно узгоджувати позиції сторін щодо вже зробленого у сфері двосторонніх відносин, а також того, що і як потрібно робити у коротко- та довгостроковій перспективі. Таке узгодження має неодмінно передбачати вироблення спільного погляду на цілі й завдання українсько-європейських відносин у наступний період, у тому числі й на перспективі державної стратегії європейської інтеграції України.

На порядок денний висувається завдання вироблення нового формату двосторонніх відносин з ЄС, який би поєднав у собі ідеї «сусідства», «партнерства», «асоціації».

Україна повинна ефективно використати можливості запропонованої ЄС формули: «привілейовані відносини із сусідами».

Як відомо, 12 травня 2004 р. була оприлюднена нова стратегія Євросоюзу в сфері Європейської політики сусідства, підготовлена Єврокомісією. З точки зору українських євроінтеграційних планів, важливе значення має закріплена у документі ЄК готовність Євросоюзу «поділитися перевагами від розширення – 2004 із сусідніми країнами». До кола таких країн зараховано й Україну, тому однією з актуальних проблем двосторонньої співпраці між Україною та ЄС стає проблема вироблення практичних інструментів і механізмів, які б дали змогу скористатися перевагами, про які йде мова.

«Привілейоване сусідство» може виявитися для української сторони більш прийнятним форматом, ніж просто «сусідство» або «особливе сусідство», яке європейська сторона не так давно пропонувала нам як максимально можливу й реальну перспективу. Конкретне наповнення шляхом двосторонніх переговорів формули, про яку йдеться, слід вважати актуальним завданням поточного моменту.

У рамках Європейської політики сусідства вже зараз визначена низка конкретних напрямів і практичних механізмів, кожен з яких заслуговує на уважне вивчення й вироблення українською стороною зустрічних пропозицій. Це, скажімо, стосується економічних проектів у галузі енергетики та транзиту енергоносіїв, транспорту, захисту навколишнього середовища тощо; гуманітарних проектів на рівні інститутів громадянського суспільства; транскордонного співробітництва, а також співробітництва у різних сферах у рамках т. зв. «регіональної співпраці на східних кордонах ЄС». Участь у кожному з проектів, яка передбачає й часткове фінансування за рахунок ЄС, є для України актуальною.

Під тиском обставин відбуваються суттєві зміни в баченні ЄС моделі європейської системи безпеки. ЄС поступово трансформується з політико-економічної організації у безпекову, що сприяє просуванню українських ініціатив щодо формування спільної європейської безпекової політики. Тому, з огляду на наш безпековий потенціал та досвід партнерства з НАТО, Україні варто інтенсивно розвивати співробітництво у сфері безпеки не тільки з НАТО, а і з ЄС.

Розробка, формулювання і реалізація українських ініціатив, щодо партнерства Україна - ЄС у галузі безпеки, а також європейська інтеграція України, має відбуватися з урахуванням наявності розходжень між країнами-членами ЄС з приводу його майбутньої моделі. В основному це стосується: федеративного чи конфедеративного бачення перспектив політичної організації ЄС; розбіжностей щодо створення військового чи оборонного союзу; відсутності консенсусу в ЄС стосовно чіткого бачення перспектив відносин з геополітичними центрами — США, Росією, а також з Україною.

Мабуть можна говорити про певну гру країн ЄС навколо проблем європейської безпеки, яку вони латентно ототожнюють із безпекою ЄС і прагнуть забезпечити її лише у цьому просторі. При цьому їх взаємодія з рештою країн регіону є своєрідним пошуком «тимчасових союзників», можливості і ресурси яких, можна використати у своїх інтересах. Така зовнішньополітична протекціоністська практика є безперспективною і суперечить ідеології «Ширшої Європи».

Вищезазначене обумовлює необхідність укладення нових більш конкретних угод про особливості партнерства і співробітництва України з ЄС (що зосереджувалися б, окрім іншого, на спільних проблемах безпекового характеру). Перспективи інтеграції України в систему європейської безпеки залежать від сприятливого співвідношення міжнародних і внутрішніх чинників, зокрема, від умов та особливостей розширення НАТО і ЄС, а також від характеру реформування владно -

політичної, соціально-економічної, правової і воєнної сфер українського суспільства.

Зовнішньополітичний інструментарій України у євроінтеграційному співробітництві, складають:

- роль «східноєвропейського форпосту» від проникнення у Європу різного роду ризиків та загроз; європейське самоусвідомлення українського суспільства і прагнення укласти стійкий політико-економічний союз, який розширить воєнно-політичний, економічний і культурний європростір та збільшить у глобальному вимірі геополітичну і гео економічну вагу ЄС;

- можливості України у підтримці геополітичної стабільності та безпеки в регіоні;

- статус основного східного транспортного й енерготранзитера для Європи;

- роль вагомого учасника процесу стабілізації ситуації на Кавказі, формування нового Балто-Чорноморського енергоринку, освоєння Каспійських енергоносіїв;

- значні обсяги участі на ринку звичайних озброєнь і науково - технологічним потенціалом в аерокосмічній галузі. Цей інструментарій потрібно ефективно використовувати для забезпечення національних інтересів України у взаємовідносинах з ЄС.

Слід виходити з того, що необхідною умовою реалізації курсу на євроінтеграцію є поглиблення співробітництва з НАТО. Тут Україна має значно більші успіхи, ніж на шляху євроінтеграції.

У цьому напрямі необхідні:

- активна й конструктивна участь у формуванні євроатлантичної зовнішньої, оборонної та безпекової політики;

- підтримка високого рівня «політичного діалогу» в РЄАП, діяльності в ОБСЄ, а також взаємодії з країнами Центральноєвропейської ініціативи і Вишеградської групи. Така взаємодія має бути спрямована на створення сприятливого ставлення НАТО до вступу України в Альянс, обмін інтеграційним досвідом і отримання допомоги на шляху євроатлантичної інтеграції;

- повноцінне виконання заходів передбачених програмою співробітництва «Україна — НАТО» «Партнерство заради миру» і Плану дій Україна-НАТО;

- подальша інституалізація зв'язків України з НАТО шляхом створення нових механізмів (у тому числі і поглиблення відносин ГУУАМ-НАТО, запровадження окремої Ініціативи співпраці). Цьому сприятиме також зміцнення зв'язків з євроатлантичними структурами на рівні парламентів;

- продовження участі України у миротворчих операціях, що здійснюються під проводом ООН, ОБСЄ, ЄС та НАТО;

- прагнення до політичного згуртування ймовірних країн «третьої хвилі» розширення НАТО (Грузії, Азербайджану, Албанії, Македонії, Хорватії, Молдови), сприяння узгодженню й координації їх взаємин з Альянсом. Україна має істотні шанси на неформальне лідерство у цій групі країн-аспірантів НАТО, що сприятиме успішності національної політики ЄАІ;

- поглиблення співробітництва у «геополітичних трикутниках»: Україна-Польща-країни Балтії; Україна-Польща-Туреччина; Україна-Грузія-Азербайджан. Перший трикутник відображає співпрацю у рамках Ради держав Балтійського моря і Балто-Чорноморської співдружності; другий — співпрацю в ОЧЕС; третій — партнерство в ГУУАМ. В перспективі усі вони стануть окремими складовими формування архітектури безпеки Європейського континенту. Для України розвиток і зміцнення цих геополітичних трикутників є визначальним для реалізації «європейського вибору».

Оголошення Україною свого наміру інтегруватися в Європейський Союз актуалізувало питання виявлення негативних сторін чинних засад європейської інтеграції з їх подальшою зміною та можливим удосконаленням. Аналіз повноважень державних органів, відповідальних за формування та реалізацію євроінтеграційної стратегії України, свідчить, що більш-менш повний механізм взаємодії цих органів законодавчо визначений та закріплений хіба що у сфері адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

Відмітимо, що при досить широкій повноваження та наявності інструментів впливу на формування та здійснення євроінтеграційної політики, президентські структури не представлені в жодному органі, покликаному координувати формування та здійснення державної політики у сфері європейської інтеграції.

Слід також зауважити, що ні в парламенті, ні в уряді немає спеціальних аналітичних структур, покликаних здійснювати стратегічний аналіз, комплексний моніторинг та стратегічне планування у сфері європейської інтеграції.

Потрібно звернути увагу й на той факт, що, незважаючи на значний експертний, аналітичний та інформаційний потенціал, який мають недержавні організації, а також активне фінансування проектів у сфері європейської інтеграції, що здійснюють українські, міжнародні та закордонні фонди, на жаль, вплив третього сектору на прийняття та підготовку державних рішень залишається недостатнім і не

відповідає можливостям та потенціалу недержавних експертних та аналітичних установ.

Також досі залишається актуальною проблема координації різноманітних проектів технічної допомоги у сфері європейської інтеграції на урядовому рівні.

Оскільки допомога формується, як правило, поза комплексним підходом – на основі відомчих інтересів. Завдання такої координації значно ускладнюється через застарілість Програми інтеграції України до Європейського Союзу, що є єдиним комплексним, стратегічним документом у цій сфері.

Для виконання прагнень України до Європейського співтовариства необхідно вирішити такі проблеми як:

- створення ефективної системи державного управління, яка б відповідала стандартам демократичної європейської правової держави із соціально орієнтованою ринковою економікою;
- розвиток системи державної служби і вдосконалення механізму її кадрового забезпечення;
- встановлення переліку мінімально необхідних державних і громадських послуг, що надаватимуться населенню місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування;

- запровадження стратегічного планування діяльності органів виконавчої влади;
- залучення громадськості до підготовки та аналізу виконання рішень, а також регулярне інформування населення про діяльність органів державної влади;

- забезпечення прямого правового врегулювання питань у сфері професійного навчання державних службовців з метою узгодження кроків у розвитку і функціонуванні складових системи, спрямованих на підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації державних службовців;

- запровадження механізму моніторингу ефективності (результативності) діяльності органів державної влади та їх посадових осіб з метою визначення потреб у формуванні та розвитку корпусу державних службовців.

Проведений аналіз актуальних питань дає змогу накреслити наступні проблеми засад європейської інтеграції та запропонувати можливі шляхи їх подолання, а саме:

Для усунення дисбалансу у розумінні євроінтеграційного процесу як, насамперед, зовнішньополітичного доцільним буде виписати та закріпити в окремому законі ідеологію та загальнонаціональний механізм формування та реалізації євроінтеграційної стратегії.

У зв'язку з відсутністю інституції, здатної забезпечити системний аналіз та комплексний моніторинг євроінтеграційної політики, пропонується створити потужний урядовий аналітичний центр, здатний здійснювати стратегічний аналіз та стратегічне планування у сфері європейської інтеграції.

Для успішного формування євроінтеграційної стратегії буде корисним використання аналітичного та експертного потенціалу недержавних організацій у процесі формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції.

Для подолання недоліків у механізмі координування технічної допомоги у сфері європейської інтеграції видається логічним у разі створення урядового аналітичного центру європейської інтеграції передбачити в його складі спеціальний структурний підрозділ системного аналізу, комплексного моніторингу міжнародної технічної допомоги та прогнозування відповідних потреб.

Досягнення суспільної злагоди по питанню інтеграції до ЄС є запорукою встановлення цілісного бачення Європою української геополітики. Без цього, навіть в умовах відповідності критеріям членства в ЄС, інтеграція до Європи не матиме перспективи.

Дослідивши процеси європейської інтеграції, можна зробити такі висновки:

1. Природа інтеграційних процесів полягає не у сфері розвитку міжнародної торгівлі, а в самому процесі виробництва.

2. Інтеграційні осередки виникають на різних структурних рівнях національних і міжнаціональних економічних систем.

3. Передумовами для виникнення зон інтеграції є економічні інтереси взаємопов'язаних підприємств, ключових галузей виробництва, що створюють динамічне економічне середовище й охоплюють ті території, які входять до сфери вищеназваних інтересів.

Аналіз динаміки торговельних відносин України з ЄС показує, що:

- структура експорту та імпорту між Україною та ЄС поки що свідчить про те, що Україна є лише «ринком збуту» для країн ЄС і знаходиться на так званій «сировинній голці». Необхідно змінювати це за рахунок розвитку наукоємних галузей промисловості, розвитку конкурентоздатних підприємств, що будуть спроможні експортувати вироблену в Україні продукцію;

- разом з тим, регіон ЄС є дуже важливим для нарощування економічного співробітництва в сфері торгівлі, адже він об'єднує високорозвинені країни світу, що спроможні купувати товари і

послуги українського виробництва за світовими цінами, окрім того, торгівля з ЄС займає 15-відсоткову частку від загального обсягу товарообігу України з країнами світу;

- вдосконалення структури експорту-імпорту в Україні є вкрай необхідною мірою для підвищення ефективності функціонування української економіки;

- розбіжності в статистичних даних українських органів державної влади та органів ЄВРОСТАТУ можуть вказувати на наявність тіньових операцій, що не відображені в офіційних документах податкової служби України, що може бути своєрідним індикатором для органів економічної безпеки держави.

Перспективним можна вважати дослідження розвитку торгівлі Україною продукцією її спеціалізації, насамперед, авіабудування, наукоємної високотехнологічної продукції, продукції ВПК, тобто міцних секторів галузевої структури господарства України.

У системі зовнішньополітичних пріоритетів України особливе місце посідає співробітництво з ЄС. Європейський вибір України відкриває нові перспективи співробітництва з розвиненими країнами континенту, надає можливості економічного розвитку, зміцнення позицій України у світовій системі міжнародних відносин. Однак, сучасний стан відносин України з Європейським Союзом наводить на серйозні роздуми.

Інтеграція України в ЄС: послужить чинником сприяння державній незалежності України; сприятиме безпеці і політичній стабільності; супроводитиме економічний розвиток і інтелектуальний прогрес; сприятиме відродженню європейської суті країни.

Література

1. Угода про партнерство та співробітництво між Європейськими Співтовариствами і Україною (Затверджено Указом Президента України від 11 червня 1998 року N 615.
2. Батрименко П. ЗМІ та європейська інтеграція України // Економічний вісник. –2005. –№1. –С.5–8.
3. Бек К. Україна між Росією та Заходом // Національна безпека і оборона. – 2004. – №4. – С.11–14.
4. Будкін В. Україна на геоекономічних перехрестях // Національна безпека і оборона. – 2004. – №3. – С.27–30.
5. Валінчук В. Україна – ЄС: таке непросте стратегічне партнерство // Національна безпека і оборона. – 2004. – №9. – С.19-21.
6. Глобальна торгова система: розвиток інститутів, правил, інструментів СОТ: Монографія / За ред. Циганкової Т.М. – К.: КНЕУ, 2003. – 660 с.
7. Марченко А. Регіональна політика Європейського Союзу: історія і сучасність // Світова економіка. – 2004. – №5. – С. 24-27.
8. Україна – Європейський Союз: зовнішньоекономічна діяльність і перспективи співробітництва; К., 2008.
9. Статистичні дані [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/eu/ua/31020.htm>
10. Статистичні дані [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
11. Статистичні дані [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://www.ec.europa.eu/eurostat>

The paper analyzes the dynamics of trade relations and the place of Ukraine in trade relations with the EU, examined the issue of trade cooperation, grounded the prospects for further economic cooperation.

Keywords: *trade relations, economic and legal aspects, European integration, economic cooperation.*

В статье проанализирована динамика торговых отношений, и определено место Украины в торговых отношениях с ЕС, исследованы вопросы торгового сотрудничества, обоснованы перспективы дальнейшего экономического сотрудничества.

Ключевые слова: *торговые отношения, экономико-правовой аспект, европейская интеграция, экономическое сотрудничество.*